

Türkiye ve IMF

Prof. Dr. Sema Kalaycıođlu

Türkiye 1947 yılında IMF'ye kurucu üye olarak katılan, ülkelerden biri olarak 189 üyesi olan fon için ayrıcalıklı bir statüye sahiptir. Bu statünün tarihi önemi ise, 2. Dünya savaşı sonrasında galip ülkeler blokunda yer alan Türkiye'nin, savaşın enkazını kaldırmak için kurulan Dünya Bankası ve IMF'ye aynı yıl üye olmasından ve kendini, hem yenedünya düzenine, hem de o zaman için yeni para sistemi olan Bretton Woods sistemine paydaş olarak kaydettirmesinden kaynaklanır.

Bretton Wood Sermayeyi 30 yılda Tüketti. Ya IMF?

1960'lı yılların ikinci yarısında dünya mali sisteminin içine düştüğü açmaz, Bretton Woods kurumlarının kapısını, güven, likidite ve ödemeler dengesi uyum sorunları ile çaldığında, bugün yapılan pek çok tartışma yapılmış, henüz bu kadar entegre olmayan bir dünyada, yaygın şikâyetler, tüm mali çevrelerde yüksek sesle yankılanmıştı. Özellikle kendi ayakları üzerinde yavaş yavaş durmaya başlayan Avrupa'da, ABD dolarından ayrılma, hatta altın ile ödeme sistemine geri dönme konusunda parlak fikirler beyan edilmeye başlamıştı. Bu nedenle dünyanın en büyük iki altın üreticisi Sovyetler Birliği ve Güney Afrika'ya güç kazandırmamak için kolları sıvayan IMF, 1970'li yılların başında Özel Çekiş Hakları (Special Drawing Rights - SDR) gibi bir ödeme aracı yaratarak, likidite sıkıntısı çeken üyelerine, dünya ticaretinin daralmaması için ufuk açmıştır. O yıllarda, ABD tek taraflı olarak parasını altın referansından koparmış ve sabit kur sisteminden de çıkarak, doları serbest dalgalanmaya bırakmıştır. Diğer ülkeler de doları takip etmeyi bir politika seçeneği olarak benimseyince artık sistemin bel kemiği olan sabit kur sistemi, onarılmaz bir biçimde kırılmıştı. Tabii Bretton Woods sistemi de içine çöktü gitti. Ama IMF, aynen ikiz kardeşi Dünya Bankası gibi, kendi işlevini yenileyerek, yeni dünya düzenine çözüm üretmeye devam eden bir kurum olarak kaldı.

Köprülerin Altından Nice Azgın Su Geçti

Savaşlar, çatışmalar ve birbirini izleyen petrol krizleri, taşkınlar yaratırken, köprü ayaklarının sağlam kalması önemliydi. IMF çok sıkıntıya düşen üyelerine bazı kota dışı genişletilmiş kolaylıklar bile sağladı. Türkiye de siyasi yaptırımlar yaşadığı yıllar dışında (Kıbrıs ve darbe konjonktürleri), bunlardan olabildiğince yararlandı. Yararlanırken artık “yapısal denetim” işlevi de görerek, yakın denetim yapan IMF’nin verdiği acı reçeteleri, stand-by anlaşmaları çerçevesinde uygulamak zorunda kaldı. Sistemi siyasi nedenlerle esnetmediği zaman başarılı da oldu. Kurucu anlaşmanın 4. maddesi, diğer üyelerine olduğu gibi, hem IMF’ye, hem de Türkiye’ye karşılıklı danışma, inceleme ve birlikte çalışma yetkisi veriyordu. Ama 1980’li yıllarda, Türkiye bir de IMF anlaşmasının 8. maddesi uyarınca, önce ticari serbestleşmeye, sonra da mali serbestleşmeye giderek küresel ekonomiye eklemlendi.

Biz her zaman yükümlülüklerimizi bihakkın yerine getiremedik. IMF de Türkiye’ye her zaman doğru ve etkin politika önermedi. Ama öyle veya böyle savaş yıllarından sonra karşılaştığımız en büyük kriz olan 2001 krizinde, hem IMF, hem de AB uyum süreçleri ile Türkiye mali disiplin, kurumsal özerklik, bütçe tahsis etkinliği gibi konularda, deyme ülkenin erişemeyeceği bir yetkinlik kazandı. **Bunu da hangi kadrolar başardı biliyor musunuz? Reçetelere kurucu üye gururu ve başarı azmi ile harfiyen uyan, hiçbir populist yaklaşıma mali disiplini feda etmeyen AK Parti hükümetleri ve kadroları.**

IMF Borcu Alınmayan Yıllar, IMF’siz Yıllar Değil

Türkiye, üyeliğinin başından itibaren 19 kez IMF ile düzenleme yapmıştır. Bunların 2000’li yılların başına isabet edenlerinden de alınının akı ile çıkmayı başarmıştır. Ama her yapılan anlaşmayla birlikte, IMF karşıtı bir siyasi söylem de benimsenmiştir. Ancak bu konuda Türkiye yalnız değildir. Malezya, hem IMF karşıtı söylem geliştiren, hem de bu kurumla borç bağıni koparan ilk ülkedir. 2004 yılında Brezilya da IMF borçlarını kapamayı başarmıştır. Zaten Bolivya’dan, Meksika’ya ve Venezuela’ya kadar Latin Amerika ülkeleri, Sırbistan gibi ekonomik olarak biraz palazlanan bir çok ülke, IMF borçlarını silme becerisi göstermiştir.

2007 yılı aynı özgüven ve gururun Türkiye’ye de IMF borçlarını temizleme kararı aldırıldığı yıldır. 2008 ve 2009 yıllarında ise tüm bozulan küresel dengelere rağmen Türkiye, kendi kendine yeterli olacağı iddiasını sürdürmüştür. Bu iddia ile tutarlı bir şekilde, 2009’dan sonra,

yeni stand-by anlaşmaları için, IMF'nin kapısına gidilmemiştir. Ancak, 2013 yılında Türkiye'nin IMF'ye olan son borç dilimini ödemiş bulunması, önemli bir gerçeği değiştirmemektedir.

Türkiye Dünya Para Sisteminden Çıkmadı

Çıkmamalı da. Hiç bir kapıyı, bir daha açılmayacak biçimde kendi yüzüne kapamamalı. Dünyanın bin bir hâli var. Nitekim Fon ile en son 4. madde istişaresi 11 Ocak 2017'de yapılmış gözükse bile, Türkiye'nin halen IMF'de, 4660 milyon SDR kotası bulunuyor. Yani kota adı altında, her üye ülkenin yaptığı gibi Türkiye, fona bir üyelik aidatı ödüyor. Hani ihtiyacı olunca borç alabilsin diye. Türkiye'nin şu çalkantılı dünyada, akılcı duyarlılığı, popülist duygusallığa kurban etmemesi ve kurucu konumda bulunduğu uluslararası kurumlardan palamarı çözmemesi iyi olur. Akl-ı selim bunu gerektirir.